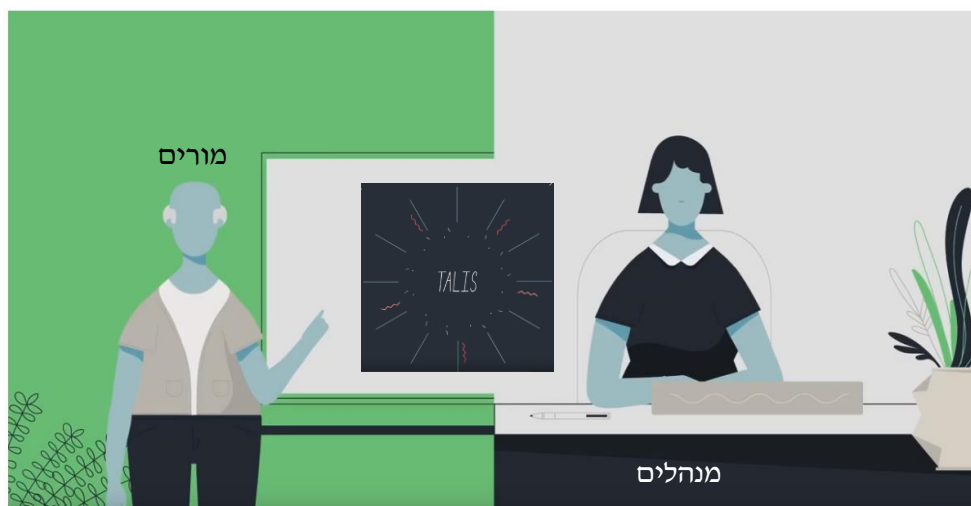

TALIS 2018 טאליס

Teaching and Learning International Survey

סקר ההוראה והלמידה הבין-לאומי

פרק 4

הבחירה בהוראה כקריירה וגורמי המשיכה למקצוע

4. הבחירה בהוראה כקריירה וגורמי המשיכה למקצוע

מחקרים מראים כי מדינות שהישגי תלמידיהן גבוהים נוטות להשתמש באמצעים שונים כדי לבחור את המורים, בין היתר באמצעות מבחני כניסה, הכשרת פרחי הוראה בטרם כניסתם להוראה והשלמה בהצלחה של תקופת סטאז'. עם זאת, רק מדינות מעטות מצליחות למשוך תלמידים בעלי הישגים לימודיים גבוהים ללמוד הוראה. מכאן שנודעת חשיבות להבנת תהליך הבחירה של אלו הבוחרים במקצוע ההוראה – אם כהעדפה ראשונה ואם לא – ובהבנה של הגורמים בבסיס המוטיבציה והשיקולים לבחירה במקצוע ההוראה, אשר בתורם יכולים לשפוך אור על היבטים במקצוע ההוראה שהופכים אותו למושך בעיני המועמדים.

4.1. העדפה בבחירה בהוראה כקריירה

המורים במחקר טאליס נשאלו אם בבחירת הקריירה הוראה הייתה ההעדפה הראשונה שלהם. בישראל, 61% מן המורים בכיתות ז'-ט' ציינו כי הוראה הייתה ההעדפה הראשונה שלהם בבחירת הקריירה. שיעור זה נמוך במעט מן השיעור במוצע מדינות ה-OECD (67%). לא נמצא הבדל של ממש בין מורים בבתי ספר דוברי עברית לעמיתיהם בבתי ספר דוברי ערבית.

לוח 1: שיעורי המורים שציינו כי הוראה הייתה ההעדפה הראשונה שלהם בבחירת קריירה

ההיגד	כלל ישראל	ממוצע OECD	דוברי עברית	דוברי ערבית
בבחירת הקריירה, האם הוראה הייתה ההעדפה הראשונה שלך	61%	67%	61%	62%

הן בישראל והן במוצע מדינות ה-OECD, שיעורי הבחירה בהוראה כהעדפה ראשונה לקריירה גבוהים יותר בכ-10% בקרב מורות מאשר בקרב מורים. עוד מעניין לציין כי בישראל הבחירה בהוראה כהעדפה ראשונה לקריירה גבוהה יותר בקרב מורים ותיקים (64%) בהשוואה למורים בראשית דרכם (51%), וממצא זה נכון בכל אחד ממגזרי השפה וכן במוצע ה-OECD (68% לעומת 59%, בהתאמה). יתכן והדבר משקף הבדלים בנשירה/התמדה בין מורים – לדוגמא שמורים שהוראה הייתה הבחירה הראשונה שלהם לקריירה פחות נוטים לעזוב את המקצוע ויותר מתמידים בו, בהשוואה לאלו שהוראה לא הייתה הבחירה הראשונה שלהם, ועל כן שיעורם בקרב מורים ותיקים גבוה יותר. מן הראוי לציין כי כצפוי במגזר דוברי העברית שיעורי הבחירה בהוראה כהעדפה ראשונה לקריירה גבוהים יותר בקרב מורים שההסמכה הראשונה שלהם להוראה הייתה בתוכניות להכשרת מורים (אם במתכונת משולבת במכללה לחינוך (72%) ואם בתכונת דו-שלבית מאוניברסיטה (65%)) ונמוכים יותר בקרב מורים שהוסמכו בתוכניות הסבת אקדמאים (אם במסלול הרגיל (39%) ואם במסלול לתואר שני M.Teach (52%)) או כאלו חסרי תעודת הוראה (52%). לעומת זאת, במגזר דוברי הערבית לא נמצא הבדל של ממש בשיעורי הבחירה בהוראה כהעדפה ראשונה לקריירה לפי מסגרת ההכשרה להוראה של המורים. הסבר אפשרי להבדל זה בין מגזרי השפה הוא פער באפשרויות התעסוקה, אך הדבר מצריך בחינה מעמיקה והמשך מחקר. עוד ראוי לציין כי הבחירה בהוראה כהעדפה ראשונה לקריירה דומה בין מורים בקבוצות הגיל השונות (60% בקרב מורים צעירים עד גיל 30, 61% בקרב מורים בגילאים 30-49 שנים, ו-62% בקרב מורים מבוגרים שגילם 50 ומעלה).

במחקר טאליס נעשה ניסיון ללמוד על קשר אפשרי בין הבחירה בהוראה כהעדפה ראשונה לקריירה (משתנה מסביר/בלתי תלוי) לבין תחושת החוללות העצמית של המורים ושביעות רצונם מהמקצוע (משתנים מוסברים/תלויים). בישראל ובמדינות רבות שהשתתפו במחקר נמצא כצפוי כי מורים שבחרו בהוראה כהעדפה ראשונה לקריירה נטו להיות הן בעלי תחושת חוללות עצמית גבוהה יותר והן בעלי שביעות רצון גבוהה יותר מן המקצוע.

4.2. שיקולים בהחלטה להיות מורה

במחקר טאליס נשאלו המורים על החשיבות שייחסו לשיקולים שונים בהחלטתם להיות מורים. בישראל החלק הארי של המורים ייחסו חשיבות בינונית או רבה לשיקולים הנוגעים להגשמה עצמית דרך שירות הציבור ולתרומה לחברה, קרי לכך שהוראה מאפשרת להשפיע על ההתפתחות של ילדים ואנשים צעירים (97%), לתרום לחברה (96%), ולקדם תלמידים משכבות חברתיות מוחלשות (91%). פחות מכך ייחסו חשיבות לשיקולים הנוגעים למאפיינים כלכליים ותנאי העסקה במקצוע ההוראה, קרי ללוח הזמנים בהוראה (75%), לכך שהוראה מספקת קריירה יציבה (71%) או בטחון תעסוקתי (70%) או הכנסה הולמת (רק 49%).

ככלל, מדרג השיקולים החשובים בהחלטה להיות מורה בישראל דומה לזה בממוצע מדינות ה-OECD. כמו כן, שיעורי המורים בישראל שדיווחו על חשיבות לשיקול נתון דומים על פי רוב לאלו בממוצע מדינות ה-OECD או גבוהים מהם בעד 10%. עם זאת, הבדל משמעותי הוא שבישראל, בהשוואה לממוצע מדינות ה-OECD, האפשרות לקדם תלמידים משכבות חברתיות מוחלשות היוותה שיקול בבחירה במקצוע עבור יותר מורים (91% לעומת 75%, בהתאמה), ואילו השיקול של הכנסה הולמת מהוראה היוותה שיקול בבחירה במקצוע עבור פחות מורים (49% לעומת 67%, בהתאמה).

לוח 2: שיעורי המורים שייחסו חשיבות לשיקולים המתוארים בהחלטתם להיות מורים¹

ההיגד	כלל ישראל	ממוצע OECD	דוברי עברית	דוברי ערבית
הוראה מאפשרת לי להשפיע על ההתפתחות של ילדים ושל אנשים צעירים	97%	92%	97%	96%
הוראה מאפשרת לי לתרום לחברה	96%	88%	96%	97%
הוראה מאפשרת לי לקדם תלמידים משכבות חברתיות מוחלשות	91%	75%	91%	92%
לוח הזמנים בהוראה (למשל שעות העבודה, חופשות, משרות חלקיות) מתאים למחויבויות שלי בחיי האישיים	75%	66%	71%	87%
הוראה היא קריירה יציבה	71%	61%	66%	85%
הוראה מספקת ביטחון תעסוקתי	70%	71%	66%	80%
הוראה מספקת הכנסה הולמת	49%	67%	42%	70%

בישראל נמצא כי שיעורי הדיווח על שיקולים הנוגעים להגשמה עצמית דרך שירות הציבור דומים בין מורים בבתי ספר דוברי העברית לאלו בבתי ספר דוברי ערבית. לעומת זאת, שיעורי הדיווח על שיקולים הנוגעים למאפיינים כלכליים ותנאי העסקה במקצוע ההוראה גבוהים יותר בכ-15% עד 30% בקרב מורים בבתי ספר דוברי ערבית בהשוואה לעמיתיהם

¹ מורה שייחס חשיבות לשיקול מסוים הוגדר מי שבחר "במידה בינונית" או "במידה רבה" מבין ארבע אפשרויות תשובה: "כלל לא", "במידה מועטה", "במידה בינונית" ו-"במידה רבה".

בבתי ספר דוברי עברית, ובפרט בכל האמור בכך שהוראה מספקת הכנסה הולמת (70% בקרב דוברי הערבית לעומת 42% בלבד בקרב דוברי העברית).

ייתכן כי החשיבות הנמוכה יחסית הניתנת לשיקולים כלכליים ותנאי העסקה במקצוע ההוראה, בכלל ישראל ובפרט בקרב מורים בבתי ספר דוברי עברית, נובעת מהמעמד (גם הכלכלי) הלא גבוה של המקצוע, כך שלכתחילה ציפיותיהם של הבאים בשערי המקצוע אינן גבוהות.

במחקר טאליס ניסו לעמוד על קשר אפשרי בין גורמי המוטיבציה להיות מורה ושיקולים בבחירה במקצוע (משתנים מסבירים/בלתי תלויים) לבין מתן העדפה להוראה בבחירת קריירה (משתנה מוסבר/תלוי) תוך בקרה על מאפייני רקע של מורים (כגון: מגדר, גיל). בישראל לא נמצאו קשרים שכאלו.

נוסף על כך ניסו לעמוד במחקר על הקשר בין מוטיבציה להיות מורה ושיקולים בבחירה במקצוע (משתנים מסבירים/בלתי תלויים) לבין השתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי (משתנה מוסבר/תלוי) תוך בקרה על מאפייני רקע של מורים (כגון: מגדר, ותק בהוראה, היקף משרה). בישראל, נמצא כי מורים ששיקולים הנוגעים להגשמה עצמית דרך שירות הציבור היו מרכזיים בהחלטתם להיות מורים נוטים להשתתף בפעילויות רבות יותר לפיתוח מקצועי (קשר דומה נמצא כמעט בכל המדינות שהשתתפו במחקר), וכך גם מורים ששיקולים הנוגעים למאפיינים כלכליים ותנאי העסקה במקצוע ההוראה תפסו מקום מרכזי בהחלטתם נוטים להשתתף בפחות פעילויות לפיתוח מקצועי (קשר דומה נמצא ב-5 מדינות נוספות, כאשר ב-7 מדינות נמצא קשר הפוך. יש לציין כי המדינות בהן נמצא הקשר ואלו בהן נמצא הקשר ההפוך אינן נבדלות אלו מאלו בשכר השנתי ההתחלתי הקבוע בחוק של מורים בבתי ספר ציבוריים עם התחלת עבודתם במקצוע ההוראה.